

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Ціхановська О.М., к.е.н., доцент

Семчук І.В., к.е.н., доцент

Вінницький інститут економіки

Тернопільського національного економічного університету

У статті розглядаються стратегічні проблеми управління соціально-економічними процесами в регіоні на засадах інноваційних кластерів. Сутність кластерів розглянуто як з теоретичних позицій, так і їх практичне значення. Досліджено вплив виробничого та соціального кластера на стратегічний потенціал регіону.

Ключові слова: кластер, кластерний підхід, кластерна політика, кластерний метод, стратегії розвитку регіону, виробничий кластер, соціальний кластер.

Постановка проблеми. Нині увага вчених всього світу з регіонального управління зосереджена на світовому досвіді застосування кластерної форми організації регіональної економіки.

Відповідно, необхідність підвищення економічної ефективності регіональних господарств ставить перед територіями нові завдання, в першу чергу пов'язані із вибором конкурентоспроможної моделі регіональної економіки, що дозволяє максимально використовувати існуючий потенціал.

Світовий досвід показує, що використання кластерного підходу для стимулювання економічного розвитку регіонів, та країни в цілому, стало сьогодні складовою національних та регіональних стратегій соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи з кінця минулого століття кластери привертають до себе увагу вчених, керівників державного та регіонального рівня управління.

Теорія формування кластерів розглядається у роботах таких зарубіжних вчених, як: А.Вебер, У.Ізард, А.Леш, А.Маршалл, П.Самуельсон, Дж.Сорос, а також вітчизняних науковців: М. Войнаренка, О.Амосова, В.Мамонової, М.Латиніна, С.Соколенка, Д.Лук'яненка та інших.

Інтеграція України у світову господарську систему зумовлює необхідність забезпечення високого рівня її конкурентоспроможності, яка значною мірою формується в регіонах та є головним стратегічним завданням державної політики країни.

Засновником кластерної теорії вважається професор Гарвардської школи Майкл Портер, який є одним із найбільш відомих авторів концепції стратегії конкурентоспроможності. Кластерний підхід, обґрунтований Портером, передбачає, що кожна галузь не може розглядатися окремо від інших, а повинна

вивчатися системно як частина комплексу взаємопов'язаних секторів. Кластер дозволяє використовувати конкурентні переваги регіону через спільне використання взаємопов'язаними підгалуззями загальних для них ресурсів [2].

Кластери це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних із їх діяльністю організацій в певних галузях, що конкурують, але при цьому мають спільну мету [2].

Стратегія розвитку кластерів в Україні полягає у створенні умов для їх ефективної роботи. З цією метою необхідне створення системи заходів державного регулювання, розробленої для конкретного товару, ситуації, що склалася на виробництві. Дана система передбачає пільгове кредитування та оподаткування, стимулювання виробництва високотехнологічної продукції, розробку заходів по перепрофілюванню збиткових підприємств регіону, по просуванню продукції на зовнішні ринки, по формуванню інформаційної інфраструктури, що сприяє розширенню зв'язків між кластерами тощо [1].

Сьогодні ще не вирішеними залишаються проблеми державної стратегії формування та підтримки регіональних кластерів, розробки програми кластеризації України.

Метою дослідження є обґрунтування створення кластерів як одного із ефективних інструментів конкурентоспроможності економіки регіону.

Виклад основного матеріалу. Застосування кластерного методу дозволяє визначити пріоритетні галузі, що мають економічний потенціал і сприяють підвищенню конкурентоспроможності регіону. Однією із переваг кластерного управління економікою є посилення ролі економічних факторів та зниження адміністративних.

Кластерний підхід передбачає ефективні інструменти для економічного розвитку території: збільшення зайнятості у регіоні, збільшення відрахувань у бюджеті різних рівнів, підвищення заробітної плати, підвищення стійкості та конкурентоспроможності регіональної промисловості.

Управління внутрішньоекономічним комплексом регіону при застосуванні кластерного методу дає можливість органам влади здійснювати певні функції щодо координації його розвитку (надання податкових гарантій, пільг та субсидій) і тим самим стимулювати випуск висококонкурентної готової продукції, або продукції із високим ступенем переробки.

Як зазначає В.С.Дубовик, економічні зв'язки, що лежать в основі створення кластерів, базуються на довгострокових контрактах і здійснюються шляхом вертикальних та горизонтальних взаємодій між різними бізнес-суб'єктами і їх симбіозної взаємозалежності, яка визначається принципом синергізму. Такі об'єднання дозволяють малим організаціям поєднувати переваги малих форм підприємництва і великих виробництв. Між фірмами, що належать різним власникам, виникає спорідненість при збереженні кожної з них своєї автономності [3].

Проведені дослідження дали можливість визначити основні переваги використання кластерного методу управління регіональною економікою:

- висока узгодженість із самим характером конкуренції та джерелами досягнення конкурентних переваг;
- ефективне забезпечення функціонування міжгалузевих зв'язків;
- можливість застосування внутрішньої спеціалізації та стандартизації, збільшення продуктивності праці;
- зменшення витрат на впровадження інновацій;
- можливість ефективного обміну ідеями, досвідом між спеціалістами, а отже формування конкурентного середовища;
- можливість формування промислових об'єднань, які можуть забезпечити зайнятість населення регіону, розвиток інфраструктури тощо;
- можливість цілеспрямованої переорієнтації збиткових підприємств регіону;
- розвиток інноваційного потенціалу шляхом поширення інновацій на всі підприємства кластера.

Основними умовами існування та функціонування кластера сьогодні є наявність таких складових як: підприємства-лідери, що випускають висококонкурентну продукцію, мережа постачальників, що забезпечують безперервне виробництво готової продукції, створення бізнес-клімату.

Формування кластера проходить на основі проведеного аналізу регіональних можливостей, а також структури торговельного обороту.

Так, аналіз економіки Вінницької області з метою визначення рівня її готовності до впровадження мережових структур-кластерів – показали, що тут є всі необхідні умови для розробки програм соціально-економічного розвитку, побудови партнерських відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій. Вважаємо, що функціонування кластерів у області забезпечить економічний, соціальний, екологічний збалансований розвиток сільських територіальних громад, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для наступних поколінь сільського населення, раціонального використання ресурсів, технологічного переоснащення та реструктуризації сільськогосподарських підприємств, відродження соціальної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та збереження національної культурної спадщини.

Сприятливий вплив на розвиток кластерів має потенціал економіки регіону, складовими якого є: багатий природно-ресурсний потенціал; висококваліфікований трудовий потенціал, висококваліфікована творча інтелігенція; розвинута мережа науково-дослідних закладів, вузів, проектно-конструкторських інститутів; існування технологічних та наукових інфраструктур, спеціалізованих кадрів.

Дослідження економічних процесів у регіоні показали доцільність створення кластерних об'єднань, у яких досягається синергетичний ефект територіальної агломерації, в результаті наближеності споживача та виробника. Об'єднання у кластері зусиль підприємців, органів управління, суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності на території області дасть значні

переваги у конкурентній боротьбі, сприятиме раціональній організації виробничо-ринкових процесів, проведенню гнучкої політики.

На рисунку 1 представлено модель соціально-економічного розвитку території, в якій відображено зв'язок між виробничою та соціальною сферою.

Виробничий кластер може впливати на соціальну сферу безпосередньо – шляхом надання соціальних послуг із фонду нагромадження, наприклад, будівництво дитячого садка тощо. При наявності коштів у фонді нагромадження можливо фінансування соціальних послуг через органи місцевого самоврядування, які консолідують кошти на соціальну сферу від різних джерел. Оскільки виробничий кластер відраховує кошти у місцевий бюджет, а останній перерозподіляє їх, то це визначає ще один напрямок впливу виробничого кластера на соціальну сферу.

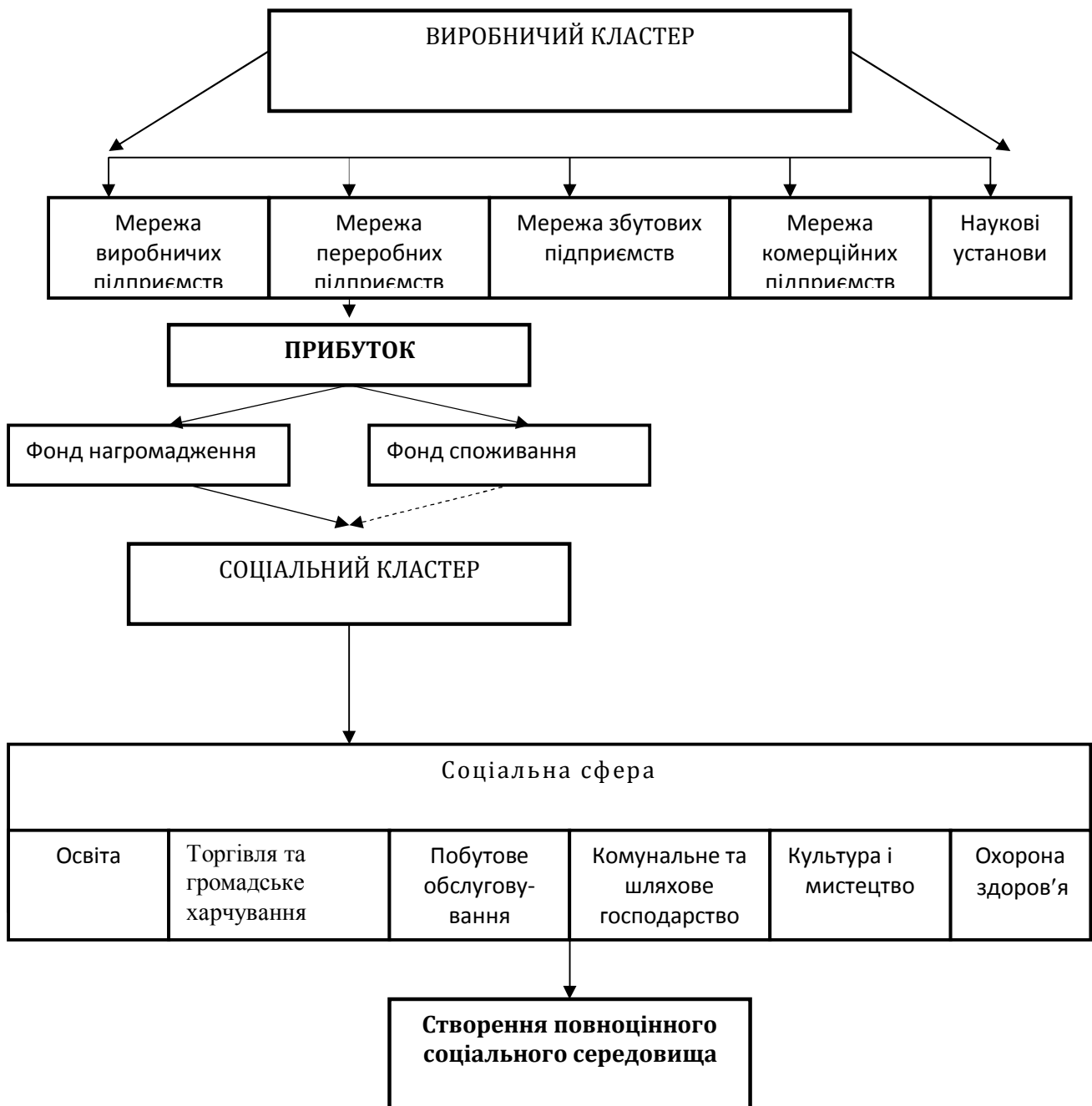

Рис.1. Модель соціально-економічного розвитку сільської території

Наше дослідження показує, що для створення сприятливого середовища структурної перебудови промисловості Вінницької області потрібно здійснити систему заходів, які сприятимуть формуванню галузевих кластерів регіону. Адже досвід впровадженні перших виробничих систем на основі кластерної моделі в різних регіонах України ми вже маємо, і вони підтверджують свою перспективність і ефективність.

Вперше кластерну модель управління економікою регіону в Україні було запроваджено у Хмельницькій області, результатом чого стало створення декількох виробничих кластерів: швейного, будівельного, харчового, туристичного та зеленого сільського туризму.

Досвід Поділля перейняли у Прикарпатті, Поліссі, Криму, м.Севастополі та в інших регіонах.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане необхідно: визначити методологічні підходи виявлення, формування та підтримки кластерів, розробити Державну стратегію формування та підтримки регіональних кластерів, розробити програму кластеризації України та її регіонів, створити умови для реалізації ініціатив приватного сектора та органів влади щодо розвитку кластерів.

Вважаємо, що з метою реалізації стратегії розвитку країни та стратегії розвитку окремих кластерів, необхідні узгоджені дії всіх його учасників. При цьому одним з ефективних способів стимулювання кластерів повинні стати державні цільові програми.

Література

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV www.zakon.rada.gov.ua
  2. Портер М. Конкуренція / М.Портер .- М.: ИД «Вільямс», 2005.- 608с.
  3. Дубовик В.С. Формування інноваційних кластерів як методу активізації інноваційної діяльності в економіці регіону / В.С.Дубовик // Продуктивні сили України. - 2009.- № 1.- С.153-163.
  4. Соколенко С.І. Світовий і національний досвід формування інноваційних кластерів / Матеріали IV національного форуму з питань регіонального розвитку «Стратегії конкурентоспроможності регіонів в умовах глобалізації: український та закордонний досвід».- м.Київ. - 2008.
-

Summary

The theoretical basis of cluster formation mechanism of increasing the competitiveness of the region / Tsihanovska AM, Semchuk IV

The article deals with strategic issues of social and economic processes in the region on the basis of innovative clusters. The essence of clusters is considered as the theoretical positions and their practical value. The influence of social and industrial cluster in the strategic potential of the region.

Keywords: cluster, cluster approach, cluster policy, cluster method, the strategy of regional development, industrial clusters, social cluster.